

DATE CU PRIVIRE LA PALEOLITICUL DIN JUDEȚUL CARAȘ-SEVERIN

Paleoliticul din Caraș-Severin este în general puțin cunoscut, de aceea socotim fericit prilejul oferit de revista „Banatica“ de a comunica unele date obținute în ultimii ani în legătură cu această epocă.

Informațiile privind paleoliticul din această zonă, deocamdată destul de sărace, se datoresc aproape în întregime cercetărilor efectuate în ultimii ani. Au existat unele semnalări mai vechi, dar foarte vagi și neconcludente. Este vorba de cercetările speologului clujean Ernő Balogh efectuate în perioada 1936—1939, în peștera Popovăț și peștera Cerbului, de pe valea Carașului¹. Din prima peșteră, în urma unui sondaj, a scos la iveală mai multe oase de urs din peșteră sparte în chip natural, pe care le-a socotit unelte ale omului paleolitic, iar din cea de-a doua peșteră a scos de asemenea spărturi naturale din oase de urs de peșteră, dar și câteva piese de cuarțit, singurele care puteau oferi unele indicii privind o locuire paleolitică. Trebuie să facem cuvenita precizare, că oricare au fost rezultatele sondajelor efectuate în cele două peșteri de pe valea Carașului, eforturile rămân laudabile, iar Ernő Balogh poate fi socotit ca deschizător de drumuri în cercetarea paleoliticului în această zonă.

Despre paleoliticul din județul Caraș Severin a început să se vorbească în chip concret abia în 1954, când au fost reluate săpăturile în Peștera Hoților de la Băile Herculane, în urma cărora au fost descoperite urme bogate epipaleolitice și au fost scoase la iveală și câteva piese aparținând paleoliticului superior².

Dar prima întâlnire cu realitățile paleoliticului din acest județ a fost realizată în 1958, odată cu descoperirea așezării de la Tincova (com. Sacul).

În ultimii cinci ani județul Caraș Severin s-a mai îmbogățit cu încă trei așezări paleolitice: una în 1957 în aceeași Peșteră a Hoților de la

---

¹ Ernő Balogh, *Restes de l'homme dans deux grottes de la contrée montagneuse de Bánság*, în *Közl*, II 1942, p. 13—14.

² C. S. Nicolăescu-Plopșor și colab., *Șantierul arheologic Cerna-Olt. Rapoarte de săpături*, SCIV, IV, 1955, 1—2, p. 129—149.

Băile Herculane (o locuire mult mai veche decât cele consemnate cu prilejul săpăturilor anterioare), iar celelalte două în raza satului Gornea (com. Sichevița) în punctele „Dealul Păzăriște” și „Dealul Căuniței”.

Peștera Hoților

Este situată la circa 500 m nord de stațiunea balneo-climaterică Băile Herculane, pe dreapta riului Cerna, la o altitudine absolută de 257 m. Peștera este orientată către sud și sud-est, nu e umedă și are o temperatură aproape constantă, condiții necesare pentru adăpostirea populațiilor preistorice.

De-a lungul unui secol, a făcut obiectul mai multor cercetări și săpături arheologice³, oferind de fiecare dată noi elemente privind trecutul îndepărtat al populațiilor din această regiune. Datele arheologice cele mai bogate și exacte au fost obținute însă începând cu săpăturile din 1954 și 1955, conduse de C. S. Nicolăescu-Plopșor. Cu acest prilej au fost descoperite mai multe vetre de foc în jurul cărora au fost găsite foarte multe oase de animale, sparte, împreună cu numeroase arme și unelte mici de silex, aparținând azilianului (cultură epipaleolitică)⁴. Într-un depozit inferior au fost găsite, așa cum am menționat mai sus, și câteva unelte din paleoliticul superior.

Tot în Peștera Hoților, dar cu prilejul săpăturilor din 1967, au fost scoase la iveală dintr-un sondaj adâncit pînă la patul peșterii mai multe instrumente lucrate din cuarțit⁵. Descoperirea acestor piese a impus reluarea săpăturilor în anii 1968—1971, în urma cărora au fost recoltate foarte multe resturi osteologice (mai ales de *Ursus spelaeus*) și mai multe instrumente tot din cuarțit, care fac dovada unei vechi locuiri paleolitice⁶. Piesele din cuarțit au fost găsite între 2,50—2,70 m adâncime, la baza unui sediment de aspect loessoid care, după analizele palinologice⁷ și determinările de micromamifere⁸, aparține celui de al doilea stadiu al ultimei glaciațiuni Würm (circa 30 000 de ani). Inventarul acestor instrumente este destul de sărac și rudimentar, deoarece această rocă se supune foarte greu unei prelucrări îngrijite, controlabile. Au fost identificate ci-

³ Primele cercetări au fost făcute în 1872 de către un grup de medici și naturaliști maghiari.

⁴ C. S. Nicolăescu-Plopșor și Eug. Comșa, *Microlitele de la Băile Herculane*, SCIV, VIII, 1957, 1—4, p. 17—26; C. S. Nicolăescu-Plopșor și Alexandru Păunescu, *Azilianul de la Băile Herculane în lumina noilor cercetări*, SCIV, XII, 1961, 1—2, p. 203—213.

⁵ Sondajul a fost efectuat de către Petre Roman la indicațiile lui C. S. Nicolăescu-Plopșor.

⁶ Florea Mogoșanu, *Rezultatele ultimelor săpături arheologice privind paleoliticul din Peștera Hoților de la Băile Herculane*, SCIV, XXII, 1971, 1, p. 3—14.

⁷ Marin Circiumaru, *Analiza polinică a unor sedimente würmiene din Peștera Hoților de la Băile Herculane*, SCIV, XXII, 1971, 1, p. 15—18.

⁸ Determinările de micromamifere au fost făcute de Dr. Elene Terzea de la Institutul de Speologie „Emil Racoviță”.

Fig. 1 — Băile Herculane — Peștera Hoșilor. Secțiune stratigrafică.

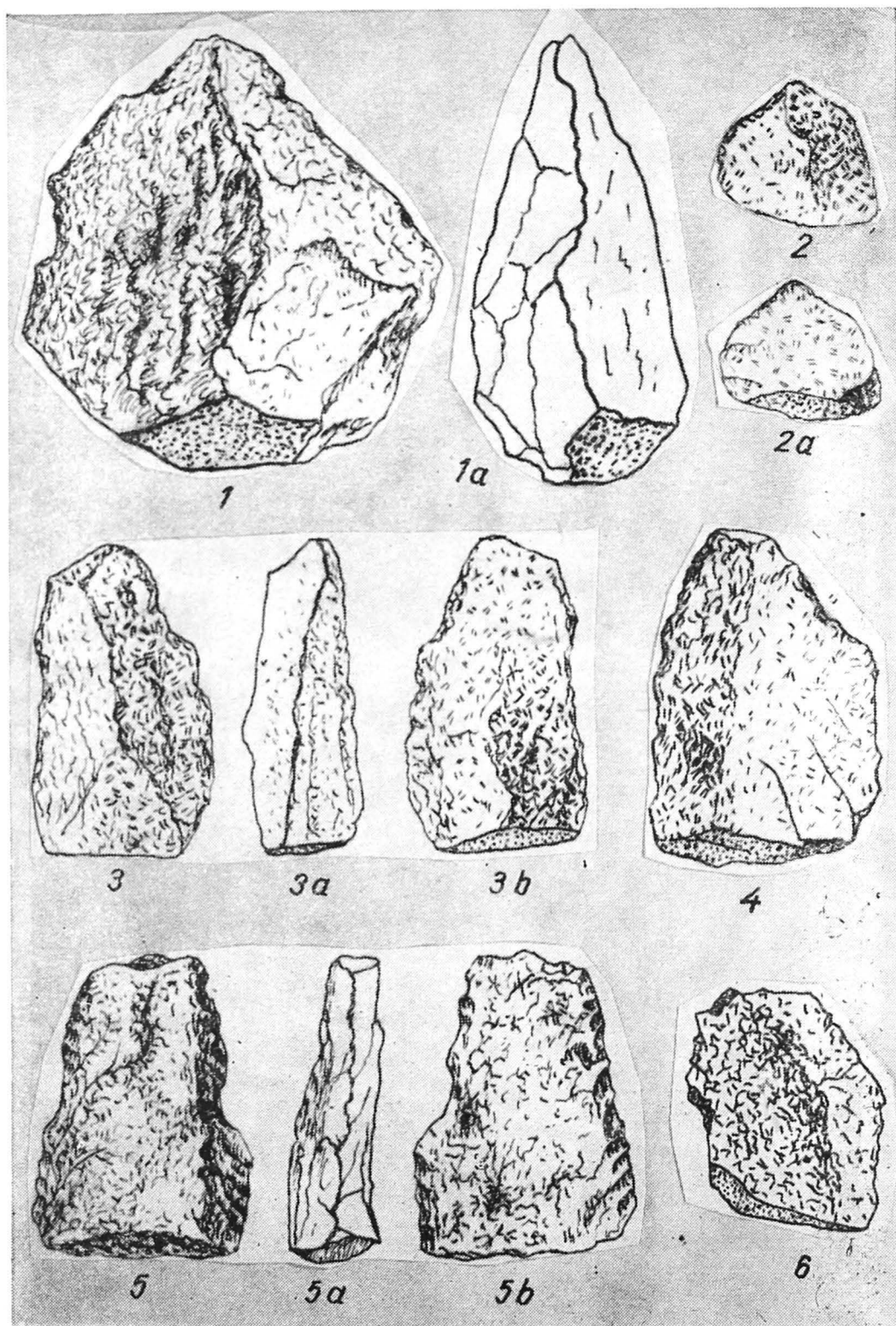

Fig. 2 — Băile Herculane — Peștera Hoților. Unelte din cuarțit: 1, 2, virfuri atipice musteroide; 3—6, așchii lamelare retușate sau cu urme de întrebuințare.

teva vîrfuri musteroide, neretușate, scurte, cu baza (talonul) groasă acoperită de cortex și mai multe răzuitoare, unele cu retușe scalariforme (musteriene) pe partea ventrală, iar altele lucrate pe așchii lamelare retușate altern (pe o latură pe față, iar pe cealaltă pe spate). Sînt de menționat și două așchii denticulate.

Aceste arme și unelte de piatră cioplită aparțin unor populații care au manifestat întotdeauna predilecție pentru prelucrarea cuarțitului și numai arareori au utilizat cremenea (materie primă de bază pentru confecționarea uneltelor paleolitice). Din punct de vedere cultural, piesele aparțin așa numitului paleolitic alpin sau vîntătorilor de urși de peșteră. Prezența acestor vîntători a fost consemnată în numeroase peșteri din munții Elveției, Austriei, Iugoslaviei, Ungariei, precum și în peșterile Carpaților noștri meridionali.

Pînă în momentul de față, locuirea paleolitică din Peștera Hoților de la Băile Herculane pare că reprezintă cea mai veche așezare omenească din județul Caraș-Severin.

Gornea — „Dealul Căuniței” și „Dealul Păzăriște”

Aceste așezări au fost descoperite în toamna anului 1969, cu prilejul unor cercetări de teren efectuate în colaborare cu muzeul județean Caraș-Severin. Cele două dealuri sînt situate pe valea Dunării, în zona periferică a munceilor Locvei. În această porțiune valea Dunării se lărgeste unindu-se spre est (în aval) cu depresiunea mai largă a Liubcovei. Atît dealul Căuniței cît și dealul Păzăriște pătrund în albia majoră a Dunării, primul coborînd în trepte succesive, iar al doilea printr-o pantă ușoară care sfîrșește abrupt lingă podul Gornea (peste pîriul Cameniței).

Au fost efectuate săpături restrînse în 1969 și 1970, în urma cărora s-a stabilit, avînd în vedere puținătatea materialului arheologic scos la iveală, că este vorba de două așezări paleolitice de scurtă durată, reprezentînd doar simple popasuri vîntătorești⁹.

Așezarea de pe dealul Căuniței aparține din punct de vedere tipologic musterianului, avînd însă o poziție stratigrafică incertă deoarece nu este exclusă posibilitatea unui fenomen de soliflucție (alunecarea straturilor). Pentru confecționarea uneltelor au fost utilizate foarte multe roci locale de calcar dar și cîteva de o mai bună calitate a căror proveniență nu ne e deocamdată bine precizată¹⁰ (un șist negru, așa numitul hematit cuarțifer și calcedonie).

⁹ Florea Mogoșanu, *Descoperiri paleolitice la Gornea (Porțile de Fier)*, SCIV, XXI, 1970, 4, p. 531—538.

¹⁰ După informațiile colegului V. Boroneanț, astfel de roci se găsesc din abundență la locul numit Privod (com. Pescari, jud. Caraș Severin), circa 10 km distanță de Gornea.

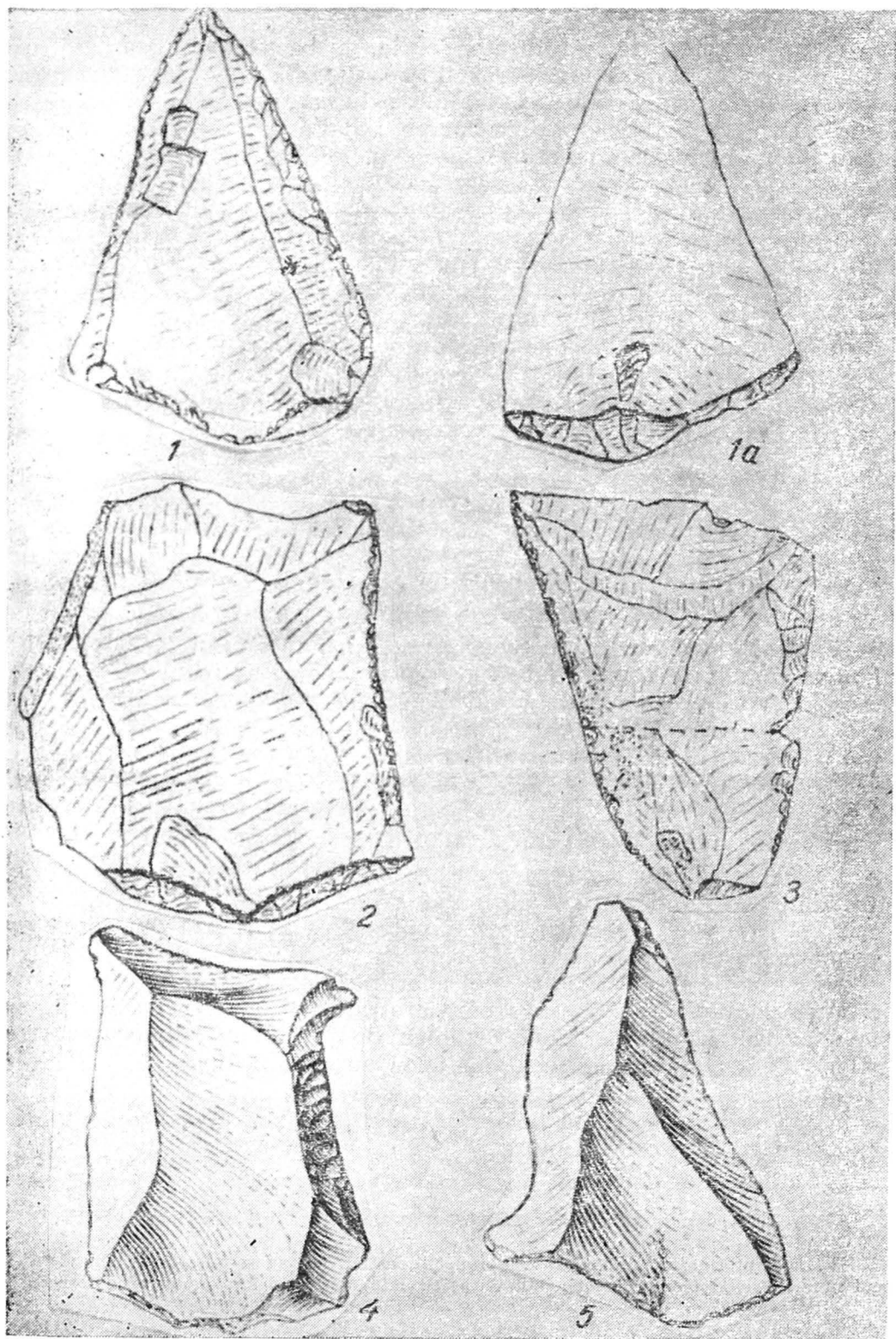

Fig. 3 — Gornea—Dealul Căuniței: 1, vîrf Lavellois retușat; 2, racloar pe așchie [Levallois; 3, racloar dublu pe așchie non-Levallois; 4—5, așchii Levallois.

Așa cum s-a arătat mai sus, caracteristicile tipologice ale uneltelor atestă o locuire musteriană; dar numărul redus al pieselor nu ne îngăduie să stabilim cu exactitate grupa musteriană din care face parte această mică așezare. Totuși, un studiu calitativ al utilajului ne permite unele constatări: mai întâi atrage atenția utilizarea cu precădere a așa numitei tehnici Levallois (foarte multe unelte au fost confecționate în această manieră de prelucrare a silexului), iar apoi componența inventarului, care cuprinde următoarele unelte: virfuri Levallois retușate și neretușate (cu sau fără talonul fațetat), racloare (răzuitoare), duble sau simple, lucrate pe așchii Levallois sau non-Levallois (cu sau fără talonul fațetat), lame simple și Levallois așchii Levallois, (cu sau fără talonul fațetat), nuclee discoidale și nuclee Levallois.

Aceste indicii ne îngăduie — păstrind rezerva impusă de puținătatea materialelor — să atribuim așezarea de pe Dealul Căuniței așa numitului musterian tipic cu debitaj Levallois¹¹.

Prezența acestui tip de musterian în Caraș-Severin, mai mult chiar, în această parte a Europei, este pînă în momentul de față cu totul singulară. Nicăieri în jur, nici în România, nici în țările învecinate, nu cunoaștem ceva asemănător.

Cea de-a doua așezare situată pe Dealul Păzăriște, mult mai săracă decît cea de pe Dealul Căuniței, pare că reprezintă o etapă finală a paleoliticului superior. Inventarul pieselor tipice este alcătuit din cîteva lame macrolitice, două piese de tip „esquillée“, trei gratoare, dintre care unul dublu și mai multe așchii macrolitice cu urme de utilizare. La toate piesele se constată în general o lipsă de grijă în realizarea unor unelte finite, cu adevărat tipice. Au fost utilizate așchii și lame brute, fără o prealabilă pregătire (retușare). Acest fenomen l-am întîlnit tot în Banat, în atelierele de prelucrare a silexului de la Românești-Dumbrăvița (jud. Timiș), atribuite de asemenea paleoliticului final¹².

Tincova

Așezarea de la Tincova, prin bogăția și varietatea materialelor arheologice scoase la iveală, a atras de la început atenția cercetătorilor asupra caracterului deosebit al paleoliticului superior din această zonă.

Așezarea se află situată la 20 km nord de Caransebeș, pe malul drept al Timișului, la locul numit „Seliște“, în apropiere de satul Tincova

¹¹ Împărțirea pe grupe a musterianului a fost făcută de învățatul francez François Bordes, *Principes d'une méthode d'étude des techniques de débitage et de la typologie du paléolithique ancien et moyen*, *L'Anthropologie*, 54 fasc. 1—2, 1950, p. 19—34; F. Bordes et M. Bourgon, *Le complexe moustérien: Moustérien, Levalloisien et Tayacien*, *L'Anthropologie*, 55, fasc. 1—2, 1951, p. 1—23.

¹² Florea Mogoșanu și Ion Stratan, *Rezultatele ultimelor săpături arheologice privind paleoliticul din nordul Banatului*, *Rev. Mus.*, 1964, 1, p. 90.

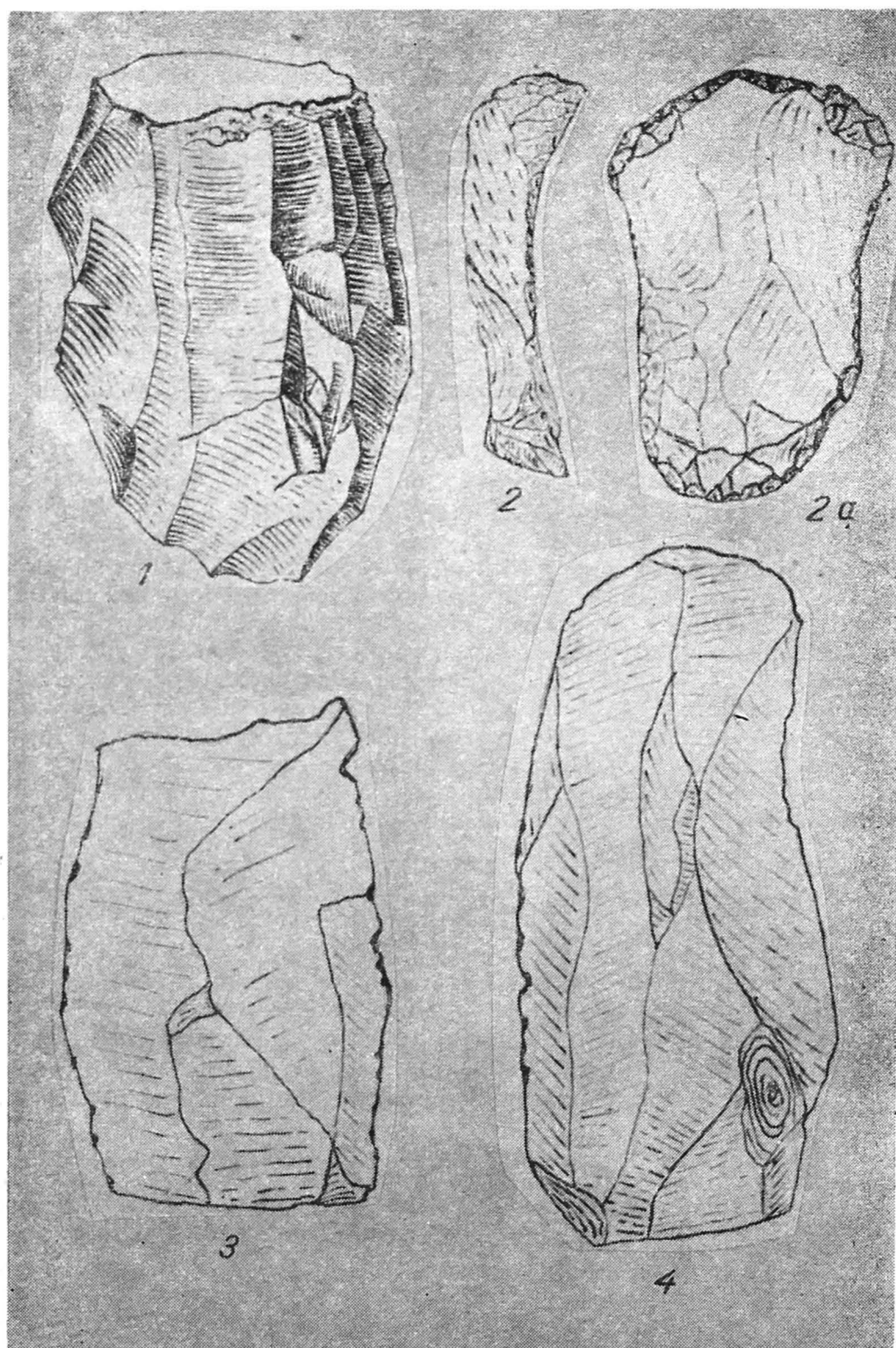

Fig. 4 — Gornea—Dealul Păzăriște: 1, nucleu de silex; 2, gratoar dublu; 3—4, lame macro-litice cu rețușe de întrebuințare.

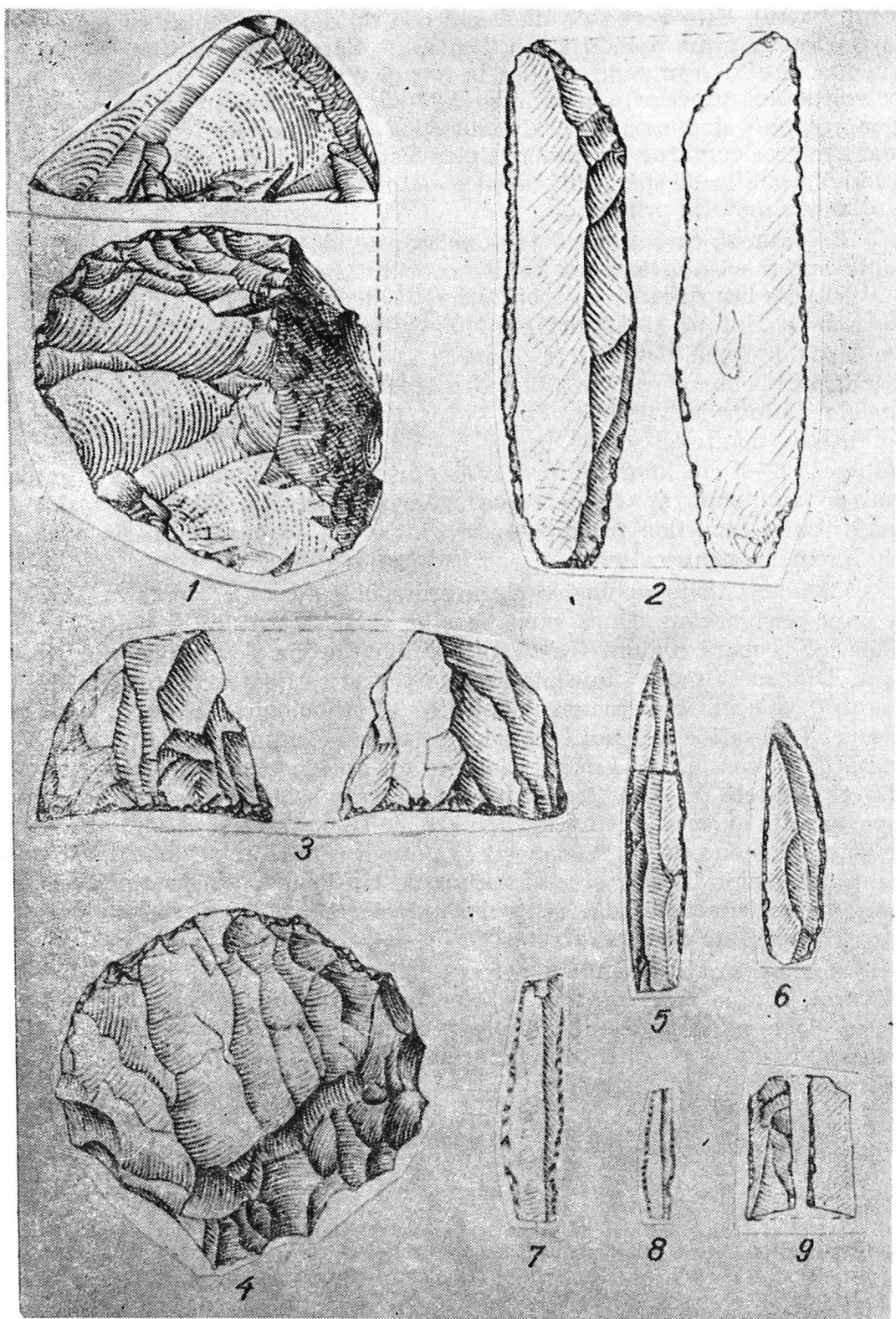

Fig. 5 — Tincova: 1, 3, 4, gratoare carenate; 2, lamă cu retușe de întrebuițare; 5—7, virfuri de tip Font Yves de tip LKrems; 8, 9, lamele Dufour.

(com. Sacul). Este vorba de un vechi con de dejecție rămas suspendat ca un platou în urma adâncirii văii Timișului. Săpăturile efectuate de-a lungul mai multor campanii au dat la iveală un strat de cultură aparținând paleoliticului superior, situat între 0,80—1,20 m adâncime în partea inferioară a unei depuneri de argilă roșietică cu numeroase concrețiuni ferimanganice. Numărul uneltelor tipice este destul de redus, abundă în schimb așchiile și spărturile atipice datorită proastei calități a opalului utilizat ca materie primă¹³.

Inventarul, care numără 110 unelte, este alcătuit din gratoare, burine, lame aurignaciene, lame cu retușe continui sau parțial retușate, pe una sau ambele laturi, lame cu scobituri retușate (encoche) și un număr mare de lamele Dufour și virfuri Font Yves. Între gratoare, predomină cele pe capăt de lamă, dar sînt prezente și gratoarele carenate (aurignaciene). Numărul burinelor este relativ redus și este dominat de tipul diedru. Lamelele Dufour și virfurile Font Yves reprezintă aproape un sfert din totalitatea uneltelor scoase la lumină de la Tincova. Lamelele, care nu depășesc 2—3 cm lungime, prezintă retușe fine, semiabrupte, pe o latură sau pe amîndouă și uneori retușe alterne. Virfurile Font Yves sînt în majoritatea cazurilor fragmentare, printre ele se găsește și un virf de tip Krems cu retușe alterne.

Caracteristicile tipologice ale inventarului atestă prezența la Tincova a unui aurignacian. După cum se știe, această cultură a paleoliticului superior acoperă regiuni foarte întinse din Europa și din Orientul Apropiat. Din acest motiv, aurignacianul nu este peste tot reprezentat de o cultură cu aceleași caractere tipologice și tehnologice, ci de diverse faciesuri geografice și stadii cronologice cu un conținut cultural care variază de la caz la caz. Firește că peste tot aurignacianul păstrează cîteva din elementele de bază (fosile directoare) care asigură așezării respective apartenența culturală. Aurignacianul de la Tincova, ca și cel din alte două așezări bănățene de la Românești și Coșava (jud. Timiș), dată fiind prezența lamelelor Dufour și a virfurilor de tip Font Yves, prezintă asemănări cu aurignacianul din centrul Europei și în chip special cu cel din Austria aparținînd grupei Krems.

Acestea sînt deocamdată descoperirile paleolitice din județul Caraș-Severin, simple repere într-o istorie de zeci de mii de ani, dar care au darul de a pune în lumină unele probleme specifice paleoliticului din această regiune și constituie în același timp o bază pentru cercetările viitoare.

FLOREA MOGOȘANU

¹³ Opalul utilizat ca materie primă la Tincova prezintă numeroase intruziuni care fac ca debitajul (desfacerea lamelor și așchiilor din nucleul de silex) să fie foarte dificil, anarhic.

DATES CONCERNANT LE PALÉOLITHIQUE DU DÉPARTEMENT
CARAȘ—SEVERIN

(Résumé)

Sur le territoire de Caraș Severin (extrémité sud-ouest de la Roumanie) on a identifié quelques gisements paléolithiques.

Dans la Peștera Hoților (grotte), près de la station balnéaire Băile Herculane, à la base d'un sédiment d'aspect loessoïde (Würm II?) on a découvert plusieurs instruments en quartz et quartzite. Il s'agit probablement d'un paléolithique quartzique (paléolithique alpin?).

A Gornea (commune de Sichevitza) on a découvert deux gisements très pauvres situés à la proximité de deux collines avoisinées — Dealul Căuniței et Dealul Păzăriște. Le gisement de Dealul Căuniței a livré un Moustérien typique à débitage Levallois, celui de Dealul Păzăriște appartient au paléolithique supérieur final, à nombreux éclats macrolithiques.

Enfin, le gisement de Tincova (commune de Sacul), découvert en 1956, contient un aurignacien qui présente quelques analogies avec l'aurignacien de type „Krems” (Autriche).